

Życie pisane na konkurs. Praktyki pamiętnikarskie w Polsce 1918-1939 (analiza – recepcja – znaczenie)

Celem naukowym projektu jest obszerne opisanie zjawiska polskich konkursów pamiętnikarskich w okresie międzywojennym. Konkursy te były specyficznym polskim wkładem w rozwój zarówno krajowej i światowej socjologii, jak i w ogóle nauk społecznych i humanistycznych, poprzez wzbogacenie analiz statystycznych analizami jakościowymi, a także poprzez oddanie głosu przedstawicielom tych grup społecznych, które dotąd rzadko pozostawiały źródła pisane: chłopom, bezrobotnym, pracownikom fizycznym, emigrantom zarobkowym, młodzieży. Dlatego znaczenie zjawiska, jakim były międzywojenne konkursy pamiętnikarskie, wykracza poza obszar badawczy jednej dyscypliny, domaga się swojej historii kulturowej, a także opisu z wykorzystaniem narzędzi antropologii praktyk piśmiennych. Jest to ważne zwłaszcza dzisiaj – w stulecie powstania „metody biograficznej” oraz stworzenia Instytutu Gospodarstwa Społecznego (1920/1921), a także w sytuacji, kiedy ogłasza się nowe konkursy dotyczące pamiętników z czasu pandemii.

Chcemy zastanowić się nie tylko nad tym, jakie znaczenie dla rozwoju nauk społecznych miały przedsięwzięcia konkursowe i wypracowane w ten sposób źródła (w tym dla rozwoju słynnej „metody biograficznej”), ale też nad tym, w jaki sposób pisali o swoim życiu na konkurs ci, dla których samo pisanie stanowiło często nowe doświadczenie i nowe wyzwanie. Konkursy pamiętnikarskie były bowiem skierowane do grup społecznych o stosunkowo niskim stopniu alfabetyzacji. Osoby, które spisywały pamiętniki czy zaczynały prowadzić dzienniki jako odpowiedź na ogłoszenia konkursowe były często tzw. „pierwszymi czytelnikami”, „pierwszymi piszącymi”, czyli osobami, które w swojej rodzinie jako pierwsze ukończyły szkołę oraz nabyły umiejętności czytania i pisania. Między pamiętnikarzami zdarzały się także osoby niepiśmienne, które dyktowały swoje doświadczenia. Z tego punktu widzenia ważną część projektu będzie stanowiło wydobycie i opisanie specyficznych cech praktyk piśmiennych pamiętnikarzy, a także ich praktyk lekturowych. Dlatego też chcemy zaproponować nowe, oryginalne spojrzenie na konkursy i materiały pamiętnikarskie przy użyciu kategorii antropologii pisma i antropologii praktyk piśmiennych, a także narzędzi antropologii literatury oraz historii lektury. Ważne dla nas będzie również ujęcie międzywojennych konkursów pamiętnikarskich z punktu widzenia historii społecznej, bowiem okres dwudziestolecia międzywojennego to czas przemian politycznych, społecznych, mentalnych i tożsamościowych; to także czas ważnych inicjatyw społecznych (spółdzielczych, pedagogicznych, naukowych).

W okresie międzywojennym tradycja pozyskiwania, publikowania i wykorzystywania dokumentów autobiograficznych została znacząco rozwinięta przede wszystkim przez Floriana Znanieckiego, który stworzył w Poznaniu Polski Instytut Socjologiczny, a także wybitnych polskich socjologów, filozofów i badaczy społecznych Józefa Chałasińskiego, ucznia Znanieckiego, i Ludwika Krzywickiego. Ten ostatni kierował przez wiele lat (1921-1939) Instytutem Gospodarstwa Społecznego, organizacją, która przygotowała m.in. trzy bardzo ważne konkursy będące przedmiotem naszego zainteresowania: na pamiętniki chłopów, bezrobotnych i emigrantów. Zajmiemy się także dwoma ważnymi konkursami na pamiętniki młodzieży: chłopskiej (zorganizowany przez Państwowy Instytut Kultury Wsi) oraz żydowskiej (zorganizowany przez Żydowski Instytut Naukowy, JIWO).

Pragniemy stworzyć możliwie całościowy opis konkursów pamiętnikarskich w międzywojennej Polsce (w okresie fundatorskim dla tego zjawiska), następnie umiejscowić to zjawisko w długiej i bardzo ważnej, wyjątkowej w skali światowej, tradycji konkursów pamiętnikarskich i pozyskiwania dokumentów osobistych w Polsce: od słynnej monografii *Chłop polski w Europie i Ameryce* Floriana Znanieckiego oraz Williama Thomasa (1918-1920), poprzez praktykę zbierania świadectw z czasu wojny i Zagłady (np. działalność grupy Oneg Szabat w warszawskim getcie, owocująca stworzeniem olbrzymiego Archiwum Ringelbluma), do powojennej działalności Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa i setek organizowanych w Polsce po wojnie konkursów pamiętnikarskich. Efektem projektu będą zarówno publikowane w Polsce i na świecie artykuły naukowe, jak i obszerna monografia zespołowa. Ważną część projektu zajmie część popularyzacyjna: antologia z wyborem pamiętników konkursowych oraz strona internetowa z bazą informacji na temat polskich konkursów pamiętnikarskich z lat 1918-1939 oraz z materiałami wizualnymi oraz audiowizualnymi.